

**Владо Марковић - др Радоје Пајовић, САРАДЊА ЧЕТНИКА СА
ОКУПАТОРОМ У ЦРНОЈ ГОРИ, Документи 1941-1945.
Подгорица - Цетиње 1996, 509 стр.**

Недавно се из штампе појавио зборник докумената о сарадњи четника Драже Михаиловића у Црној Гори са италијанским и њемачким окупатором 1941-1945. године, који су за штампу припремили публициста Владо Марковић и др Радоје Пајовић, научни савјетник. Од 97 докумената, колико их је у зборнику објављено, нешто више од једне петине се први пут објављују. Остали документи су раније објављивани али у разним зборницима. У овом зборнику не само што су се нашли на једном мјесту него су многи од њих надопуњени проширеним или новим објашњењима и напоменама које су приређивачи дали у фуснотама. Највећи број докумената је четничког, око 20 је италијанског и њемачког поријекла а има и неколико докумената избјегличке владе Краљевине Југославије и влада Краљевине Италије, Њемачког Рајха, Велике Британије и САД. Уз кратак предговор, који даје основне информације о књизи, и сериозан увод, који на 24 штампане стране синтетички и квалификовано даје основне податке о четничком програму Драже Михаиловића и четничком покрету у Црној Гори, документи су хронолошко-тематски распоређени у више цјелина. Основну подјелу чине три главна дијела: први се односи на сарадњу четника са италијанским окупаторским органима 1941-1943. године и четничке програмске документе 1941-1942. године, други на сарадњу четника са њемачким окупаторским органима 1943-1945. године а трећи дио чине документи из иностраних архивских фондова 1943. и 1944. године.

У данашње вријеме, када за рачун дневне политике у политичким круговима, који баштине у свом програму четнички покрет Драже Михаиловића, настоје потиснути праве вриједности и истине из наше недавне прошлости а фаворизовати оно што није било на правој страни историје, појава ове књиге има изузетан значај. У књизи нијесу објављени партизански документи па да би им се могла приписати пристрасност, објављени су документи самих четника и мањим дијелом њихових савезника и патрона. У документима се четницима ништа не приписује и не подваљује

јер су они њихово дјело које није направљено *post festum* него у току саме радње и за потребе те радње, они су њихова слика и огледало. Неупућени и помало збуњени читалац, који стицајем прилика постаје резервисан према свим информацијама и догађајима у нас за вријеме Другог свјетског рата, па и према онима које се могу наћи у научним публикацијама, овом књигом ће доћи у прилику да се на најбољи начин увјери у то *ко је ко* и *шта је шта* било у нас за вријеме минулог свјетског рата.

Четнички покрет није био колаборационистички из чиста мира: он је био великосрпски и антикомунистички покрет и из тих разлога је прихватио сарадњу са окупатором. Рачунао је да ће му, ако победи, сарадња са окупатором бити заборављена. Међутим, нити је победио нити му је сарадња са окупатором заборављена. Будући свјесни шта значи сарадња са окупатором у свим временима а посебно у нашој националној традицији, данашњи сљедбеници идеологије четничког покрета једноставно негирају да су четници сарађивали са окупатором. Политички апсурд су довели до тога да су четнике прогласили борцима против окупатора а партизане и народноослободилачки покрет сарадницима окупатора.

Захваљујући чињеници што је антифашистички блок за вријеме Другог свјетског рата уједињавао хетерогене и међусобно идејно и политички различите снаге, покрете и државе, четнички покрет је задуго третиран као антиокупаторски и помаган морално, материјално и политички од југословенске владе и западних савезника. И југословенска влада и западни савезници су борбу против окупатора коју су водили партизани приписивали четницима. На тој основи у западним медијима поникла је бројна публицистика, која је нарочито величала Дражу Михаиловића, стављајући га уз бок највећим војсковођама Другог свјетског рата. Управо на тим и другим сличним аргументима и пропагандним флоскулама писали су послије рата многи писци на Западу своје "историје" о Дражи као наводно прослављеном команданту и ратнику против фашистичког окупатора. Руковођени гледањима идеолошког карактера и својим страначким опредјељењима, то исто данас раде неки писци и публицисти код нас.

Идила четника Драже Михаиловића са западним савезницима није могла до краја да траје. Када су крајем 1942. године, послије побједа у сјеверној Африци, англоамеричке трупе почеле да се приближавају обалама јужне Европе а њемачке и италијанске снаге се с тим у вези припремале за одбрану Балкана, југословенско ратиште је за западне савезнике постало врло значајно. То је значило да су снаге Драже Михаиловића, као за Запад највише пожељне, требало да се активирају у борбу против окупатора. Како оне то нијесу хтјеле да ураде, то је постајао све више камен спотицања у међусобним односима једних са другима.

Дража у том тренутку није ни помишљао на борбу против окупатора. Он је водио борбу против оних који су водили борбу против окупатора и припремао се за велики поход четника против партизанских снага у Босни. Зато су га захтјеви западних савезника да отпочне борбу против окупатора чак и нервирани и испровоцирани на фамозни говор који је 28. фебруара 1943. године одржао у Липову код Колашина, сједишту своје Врховне команде, у коме је, између осталог, рекао:

"Све док Италијани буду наш једини прави извор помоћи и опште подршке, савезници неће уопште моћи утицати на мене да изменим свој став према њима. Моји непријатељи су партизани, усташе, муслимани и Хрвати. Тек када се с њима будем обрачунао, онда ћу се окренути Италијанима и Немцима".

Но, оставимо цитате. Боље да читаоци сами читају документе у књизи и да сами закључују. Управо због тога књигу топло препоручујемо читалачкој публици.

Др Ђуро Вујовић